

ACADEMISCHE GEOGRAFIE EN SECUNDAIR ONDERWIJS EEN LEUVENSE GROET

Modest GOOSSENS

Résumé

Depuis 2006 l'agrégation de l'enseignement secondaire du degré supérieur demande en Flandre une année supplémentaire, dont la moitié peut être intégrée dans le programme du master, option enseignement. Il s'agit certainement d'une amélioration pédagogique et didactique importante, mais à Louvain quelques réflexions sont à faire concernant l'organisation, le nombre d'étudiants, le niveau et la formation continue.

Mots-clés

Flandre, agrégation, enseignement secondaire, niveau géographique, formation continue

Dit artikel heb ik bewust in het Nederlands geschreven omdat collega Bernadette Mérenne-Schoumaker het erg waardeert dat in België de eigen moedertaal wordt gebruikt. Vóór mij ligt haar boekje « Éléments de didactique de la géographie », een nummer van G.E.O. uit 1986. Op het titelblad staat een formidabel zinnetje, dat me is bijgebleven : « On enseigne bien ce que l'on sait, mais on enseigne d'abord ce que l'on est ». Het kenmerkt ten volle waarvoor Mevr. Mérenne zich heeft ingezet. Het doet me ook terug denken aan prof. M. Lefèvre, de eerste vrouwelijke hoogleraar te Leuven en geografisch boegbeeld in België en in het buitenland. In haar tijd bestond er al een nauwe band tussen de geografen van Leuven en Luik. Het is bewonderenswaardig hoe sommigen respect weten af te dwingen als persoon en als wetenschapper. Dat is des te indrukwekkender wanneer het gaat om vrouwen in een toch erg mannelijke academische wereld.

Te Leuven heb ik me sinds 1957 ten zeerste bekommerd om de degelijkheid van de opleiding en nascholing van leraren-aardrijkskunde. Ook Mevr. Mérenne heeft dat, naast haar vele andere opdrachten, erg ter harte genomen, alhoewel de inzet voor het secundair onderwijs in academische kringen niet hoog wordt gewaardeerd, laat staan gehonoreerd. Deze korte bijdrage weze dan ook een pleidooi voor meer aandacht voor het spanningsveld academische geografie en secundair onderwijs, gezien door een Leuvense bril.

Jaren lang heb ik, samen met de aggregatieverantwoordelijken van de Vlaamse universiteiten me ingezet om een betere universitaire lerarenopleiding te verkrijgen. In 2006 kwam dan uiteindelijk het « decreet betreffende de lerarenopleiding » in Vlaanderen tot stand. In

Leuven kreeg dat decreet gestalte in SLO (Specifieke Leraren Opleiding) met een omvang van 60 studiepunten (30 voor theoretische vakken, 30 voor praktijk), wat overeenkomt met een heel academiejaar. Voor de helft kan dat programma geïntegreerd worden in de twee masterjaren wanneer de student kiest voor de « finaliteit onderwijs ». Het « diploma Leraar » kan dus ten vroegste behaald worden na 5,5 jaren studie. Voor studenten met een andere optie wordt dat 6 studiejaren. Pedagogisch-didactisch gezien, betekent het decreet een duidelijke verbetering.

In dit artikelje wil ik echter over die nieuwe lerarenopleiding vier bedenkingen maken.

1. Aan de K.U.Leuven bestaat de specifieke lerarenopleiding geografie niet meer als dusdanig, maar is ze geïntegreerd in de lerarenopleiding natuurwetenschappen, samen met biologie, fysica en chemie. Zulke overkoepelende opleiding komt ongetwijfeld tegemoet aan concrete wensen van schooldirecties, die voor elk van de kleine vakken moeilijk gespecialiseerde leerkrachten vinden. Maar wat met de echte vakdidactische bekwaamheid ? Positief is anderzijds dat een student met finaliteit onderwijs een thesisonderwerp mag kiezen uit de vakdidactiek.

2. Een tweede bemerking heeft betrekking op het aantal studenten die de lerarenopleiding volgen. In de periode 1937-2007 telde Leuven 934 afgestudeerde licentiatenaardrijkskunde, waarvan er 673 tevens de aggregatie behaalden. De beperkte lerarenopleiding kon samen met de licentie gevolgd worden. Tot de zeventiger jaren volgden praktisch alle studenten ook de aggregatie.

Toen was trouwens het onderwijs voor hen zo niet de enige, dan toch de allerbelangrijkste werkgelegenheid. Nadien zocht en vond een toenemend aantal geografen werk buiten het onderwijs, veelal via een aanvullend diploma informatica, ruimtelijke ordening e.a. De belangstelling voor het onderwijs daalde tot zelfs nauwelijks een kwart van de studenten. De vaste benoeming, de vlakke loopbaan, de matige wedde, moeilijke leerlingen en de steeds toenemende druk zijn er mee voor verantwoordelijk. Sinds het nieuwe decreet van 2006 schreven te Leuven slechts 10% van de masterstudenten-geografie in voor de lerarenopleiding. En toch is er in het onderwijs een ernstig tekort aan licentiaten (masters) in aardrijkskunde.

3. Meteen moet er een derde bedenking gemaakt worden. Aardrijkskunde komt meer en meer in handen van niet-geografen. Uit statistieken van het departement onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap (mei 2008) blijkt dat 80% van de vastbenoemden voor aardrijkskunde in de derde graad het vereiste diploma bezit, maar bij de tijdelijken en interimarissen is dat nauwelijks 40%. Ingevolge het nieuwe decreet en de overkoepelende lerarenopleiding natuurwetenschappen te Leuven, krijgen chemici, fysici en biologen het vereiste diploma ook voor aardrijkskunde. Maar is hun specifieke aardrijkskundige vakkennis voldoende? In haar vermeld boek van 1986 was Mevr. Mérenne al niet zo gelukkig met dergelijke situatie: « Sans nier l'intérêt d'un travail en commun avec d'autres spécialistes, nous ne croyons pas, en effet, en la possibilité pour une seule personne d'assurer un cours de qualité dans plusieurs domaines ».

In de krant De Standaard van 25 maart 2009 werd in het artikel « Kennis is niet vies » de ongerustheid uitgedrukt dat de intellectuele lat in het onderwijs steeds verder naar beneden wordt gehaald. Kennisoverdracht en geheugentraining worden zelfs als wansmakelijk en als een rotte appel bestempeld ten voordele van leuke lessen. Toch is een degelijke leerinhoud onmisbaar om jongeren te laten kennis maken met de werelden, die anders zijn dan de hunne. Is dat geen pleidooi voor een goed geografie- en geschiedenisonderwijs?

4. Een vierde bemerking sluit aan bij de bezorgdheid van prof. M. Waer, de pas verkozen rector van Leuven, die meent dat de universiteiten de laatste jaren te veel op zichzelf gericht zijn. Hij pleit om met beide voeten in de huidige wereld te staan, o.a. door een afdoende maatschappelijke dienstverlening. Dat kan, me dunkt, rechtstreeks, maar ook onrechtstreeks via de afgestudeerden. En wie is daartoe beter geplaatst dan de leraar, die de wetenschappelijke bevindingen kan doorgeven aan jongeren, die morgen de volwaardige burgers van het land moeten zijn. Dat impliceert uiteraard op de hoogte zijn van de recente wetenschappelijke ontwikkelingen via bijscholing en via gebruik van moderne communicatiemedia.

En dat allemaal heeft Mevr. Mérenne, meer dan wie ook, ter harte genomen. Rechtstreeks door de overberekende inzet van de Luikse geografen (in het spoor van de professoren Tulippe en Sporck) voor de eigen stad, de terechte 'cité ardente', maar ook voor de hele regio Wallonië en voor Europa... En anderzijds door verzorgde nascholing van leraren.

Binnen de Leuvense universiteit werd in 2007 « honderd jaar Vliebergh-Sencie nascholing » gevierd, de overkoepelende bijscholing van leraren (zie daartoe mijn artikel in het boek « Leraar zijn in Vlaanderen, 2007 »). Aanvankelijk werd daarmee bedoeld de leraren (die in het Frans waren opgeleid) te helpen om te leren denken in het Nederlands en daarin ook hun kennis door te geven. En die vakinhoudelijke Vliebergh-Sencie nascholing is inmiddels een begrip geworden in Leuven.

De nascholing aardrijkskunde, alhoewel het gaat om een klein vak met doorgaans slechts één lestijd per week, heeft sinds de tweede helft van de vijftiger jaren honderden leraren kunnen begeisteren via excursies, didactische sessies en practica. De excursies waren meestal meerdaags en zorgden voor een grondige kennis van de geografische regio's van België, Nederland en Luxemburg, maar ook van de grote nabuurlanden Groot-Brittannië (Londen), Frankrijk (Parijs, Rijsel, de Noord-Franse kustregio, het Boven-Scheldegebied, Lotharingen, Elzas-Vogezes) en Duitsland (Berlijn, Rijn-Ruhrgebied, de regio Aken, Saarland, Vulkaaneifel-Moezel). Didactische sessies en practica gingen in principe door op de universitaire campussen van Leuven, Kortrijk, Antwerpen en Diepenbeek (Hasselt). De planning en organisatie was in handen van een stuurgroep, bestaande uit de aggregatie-verantwoordelijken, de docenten van de hogescholen en de pedagogische begeleiders. Steeds kon gerekend worden op de inzet van de universiteitsprofessoren van Leuven en van de andere universiteiten, zo ook van Mevr. Mérenne. Een dergelijke samenwerking stond borg voor een hoog wetenschappelijk niveau, gekoppeld aan een vakdidactische verwerking met ruimte voor een creatieve persoonlijke invulling door de leerkracht-aardrijkskunde zelf. De impact op de leerplannen, op de regionale werkgroepen en op de Vereniging van leraars-aardrijkskunde was dan ook groot.

Bij de invoering van het VSO (Vernieuwd Secundair Onderwijs) in de zeventiger jaren ging er veel aandacht naar het democratisch zijn, naar de gehele persoon van de leerlingen met verschillende begaafdheden en komende uit diverse sociale milieus om aangepaste onderwijsmogelijkheden te bieden. Het traditioneel Onderwijs vond men te eenzijdig gericht op kennis, zowel in de lessen als bij de evaluatie, waarbij geen rekening werd gehouden met de nieuwe pedagogische inzichten.. Er waaide toen een nieuwe wind met nood aan bijscholing. Geen wonder dat de onderwijskoepels en het ministerie nascholingsprojecten gingen promoten en daartoe kredieten ter beschikking stelden. Zo kwam

de vrijwillige universitaire nascholing onder druk te staan.

De Leuvense universiteit diende op zoek te gaan naar een eigen identiteit inzake leraren-nascholing, wat resulteerde in de oprichting van het AVL (Academisch Vormingsinstituut voor Leraren), dat de academische lerarenopleiding en de universitaire nascholing van leraren omvat. Al gaande weg wordt zo gestreefd naar een gestructureerde samenwerking met andere nascholingscentra, waarbij de universiteit waakt over de degelijkheid van inhoud en didactiek. Misschien juist

omdat aardrijkskunde zo'n klein vak is, is die gestructureerde samenwerking de meest efficiënte en succesvolle van alle nascholingen.

Coordonnées de l'auteur :

Modest GOOSSENS
Prof. em. Katholieke
Universiteit Leuven
modest.goossens@geo.kuleuven.be

